

Господарський процес

УДК 346

Таран Анастасія Юріївна

Білецька Людмила Миколаївна

*кандидат юридичних наук,
суддя*

Центральний апеляційний господарський суд

Билецкая Людмила Николаевна

*кандидат юридических наук;
судья*

Центральный апелляционный хозяйственный суд

Biletska Lyudmila

*Candidate of Law,
Judge*

Central Economic Court of Appeal

**СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ОПЛАТИ ПОСЛУГ АДВОКАТА У
ГОСПОДАРСЬКОМУ ПРОЦЕСІ УКРАЇНИ
СОВРЕМЕННЫЕ ПРОБЛЕМЫ ОПЛАТЫ УСЛУГ АДВОКАТА В
ХОЗЯЙСТВЕННОМ ПРОЦЕССЕ УКРАИНЫ
CURRENT PROBLEMS OF PAYING ATTORNEY SERVICES IN
UKRAINE'S ECONOMIC PROCESS**

Анотація. Стаття присвячена розгляду сучасних проблем оплати послуг адвоката у господарському процесі України та наведено огляд судової практики з цього питання.

Ключові слова: адвокат, оплата послуг, Господарський процесуальний Кодекс України.

***Аннотация.** Стаття посвящена рассмотрению современных проблем оплаты услуг адвоката в хозяйственном процессе Украины и приведен обзор судебной практики по этому вопросу.*

***Ключевые слова:** адвокат, оплата услуг, Хозяйственный процессуальный Кодекс Украины.*

***Summary.** It is devoted to the consideration of modern problems of paying for the services of a lawyer in the economic process of Ukraine and provides an overview of judicial practice on this issue.*

***Key words:** lawyer, payment for services, Economic Procedural Code of Ukraine.*

Постановка проблеми. При розгляді господарськими судами справ щодо вирішення питання виплат за надання послуг з адвокатської діяльності на сьогодні виникає нагальна потреба визначити чіткі правові підходи до стягнення таких судових витрат, оскільки сучасне законодавство України не регулює питання виплати «гонорару успіху», який передбачається договором про надання правничої допомоги у вигляді бонусу, залежного від результатів розгляду справи, що само по собі складає виключну правову проблему і зумовлює необхідність ставити дане питання на обговорення та шукати шляхи удосконалення сучасного стану цього інституту адвокатури, в тому числі в господарському процесі.

Постановка мети статті (постановка завдання). Метою цієї статті є дослідження сучасних проблем оплати послуг адвоката у господарському процесі України та огляд судової практики з цього питання.

Наданий до розгляду текст статті написаний на актуальну тему, має авторський підхід до вивчення означеної проблематики, може бути корисним для науковців, громадськості, яка цікавиться правовою проблематикою, та адвокатів.

Виклад основного матеріалу. Відповідно до ст. 30 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», гонорар є формою винагороди адвоката за здійснення захисту, представництва та надання інших видів правової допомоги клієнту [1].

Питання витрат на професійну правничу допомогу регламентовано ст. 126 Господарського Процесуального Кодексу України (надалі – ГПК України), у відповідності до якої, витрати, пов’язані з правничою допомогою адвоката, несуть сторони, крім випадків надання правничої допомоги за рахунок держави.

За результатами розгляду справи витрати на професійну правничу допомогу адвоката підлягають розподілу між сторонами разом із іншими судовими витратами.

Для цілей розподілу судових витрат:

1) розмір витрат на професійну правничу допомогу адвоката, в тому числі гонорару адвоката за представництво в суді та іншу професійну правничу допомогу, пов’язану зі справою, включаючи підготовку до її розгляду, збір доказів тощо, а також вартість послуг помічника адвоката, визначається згідно з умовами договору про надання правничої допомоги та на підставі відповідних доказів щодо обсягу наданих послуг і виконаних робіт та їх вартості, що сплачена або підлягає сплаті відповідною стороною або третьою особою;

2) розмір суми, що підлягає сплаті в порядку компенсації витрат адвоката, необхідних для надання правничої допомоги, встановлюється згідно з умовами договору про надання правничої допомоги на підставі відповідних доказів, які підтверджують здійснення відповідних витрат.

Для визначення розміру витрат на професійну правничу допомогу з метою розподілу судових витрат учасник справи подає детальний опис робіт (наданих послуг), виконаних адвокатом, та здійснених ним витрат, необхідних для надання правничої допомоги.

Розмір витрат на оплату послуг адвоката має бути співмірним із:

- 1) складністю справи та виконаних адвокатом робіт (наданих послуг);
- 2) часом, витраченим адвокатом на виконання відповідних робіт (надання послуг);
- 3) обсягом наданих адвокатом послуг та виконаних робіт;
- 4) ціною позову та (або) значенням справи для сторони, в тому числі впливом вирішення справи на репутацію сторони або публічним інтересом до справи.

У разі недотримання вимог частини четвертої цієї статті суд може, за клопотанням іншої сторони, зменшити розмір витрат на професійну правничу допомогу адвоката, які підлягають розподілу між сторонами.

Обов'язок доведення неспівмірності витрат покладається на сторону, яка заявляє клопотання про зменшення витрат на оплату правничої допомоги адвоката, які підлягають розподілу між сторонами [4].

Ті самі критерії застосовує Європейський суд з прав людини, присуджуючи судові витрати на підставі ст. 41 Конвенції. Зокрема, згідно з його практикою заявник має право на компенсацію судових та інших витрат, лише якщо буде доведено, що такі витрати були фактичними і неминучими, а їхній розмір - обґрунтованим (рішення у справі "East/West Alliance Limited" проти України", заява №19336/04, п.269) [3].

За змістом ч. 8 статті 129 ГПК України розмір судових витрат, які сторона сплатила або має сплатити у зв'язку з розглядом справи, встановлюється судом на підставі поданих сторонами доказів (договорів, рахунків тощо). Такі докази подаються до закінчення судових дебатів у справі або протягом п'яти днів після ухвалення рішення суду, за умови, що до закінчення судових дебатів у справі сторона зробила про це відповідну заяву. У разі неподання відповідних доказів протягом встановленого строку така заява залишається без розгляду [4].

Верховний Суд дотримується позиції, що у разі, якщо сторона не надала суду доказів витрат на професійну правничу допомогу, які вона сплатила або має сплатити у зв'язку з розглядом справи, у строк, визначений ч. 8 ст. 129 ГПК України, суд, відповідно, не має підстав для розподілу понесених стороною витрат на професійну правничу допомогу.

Слід зазначати, що за відсутності у тексті договору таких умов (пунктів) щодо порядку обчислення, форми та ціни послуг, що надаються адвокатом, суди, залежно від конкретних обставин справи, інших доказів, наданих адвокатом, використовуючи свої дискреційні повноваження, мають право відмовити у задоволенні заяви про компенсацію судових витрат, задовольнити її повністю або частково.

Так, наприклад, у додатковій постанові Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного господарського суду від 06.03.2019 у справі № 922/1163/18 Верховний Суд звернув увагу, що визначаючи розмір суми, яка підлягає сплаті в порядку компенсації гонорару адвоката іншою стороною, суди мають виходити із встановленого у самому договорі розміру та/або порядку обчислення таких витрат, що узгоджується з положеннями статті 30 Закону України «Про адвокатуру і адвокатську діяльність» [5].

Постановою Вищого господарського суду України від 15.11.2016 року по справі № 925/71/16 суд зазначив, що за умовами договору від 01.12.2013 виплата винагороди передбачалася не за безпосереднє вчинення виконавцем дій по наданню юридичних послуг (складання скарги, сплата судового збору участі в судових засіданнях тощо), як-то передбачено ст. 901 Цивільного кодексу України, а така виплата винагороди була поставлена у залежність від досягнення виконавцем позитивних наслідків (скасування судового акту), що являє собою так званий "гонорар успіху", правова природа якого не врегульована нормами чинного законодавства [6].

При цьому, позивачем не доведено факту отримання замовником конкретної кінцевої вигоди, саме за яку сторони погодили виплату передбаченої договором винагороди, зокрема, сторонами не складено акту приймання-передачі виконаних робіт, який би свідчив про отримання відповідачем такого результату, досягнення якого і було метою укладення ПСП "Зеленьківське" договору про надання юридичних послуг.

З огляду на викладене, враховуючи принцип свободи договору, висновки господарських судів попередніх інстанцій про відсутність підстав для стягнення винагороди ("гонорару успіху") у зв'язку з недосягненням кінцевої мети та не отримання відповідачем бажаного результату від діяльності позивача за договором від 01.12.2013, на думку колегії суддів, є законними і обґрунтованими.

У постанові Верховного Суду від 20.06.2019 №640/8323/16-а вказано, що доплата гонорару за позитивний результат по справі визначається за домовленістю сторін між адвокатом та клієнтом і може бути закріплена в угоді.

В постанові Верховного Суду України від 08.04.2014 №3-7гс14 висловлено позицію, що бонусний платіж за обумовлену роботу на підставі договору про надання юридично-консультаційних послуг підлягав сплаті на підставі оформленого належним чином акта приймання-передачі виконаних робіт, за умови не тільки виконання юридичних послуг, що оплачувалося гарантованим платежем, але і досягнення економіко-правового ефекту для замовників, що могло бути оплачено бонусним платежем. Цей ефект сторони у договорі визначили конкретно - як прийнятний для замовників результат. Тому включення такого результату до змісту розуміння поняття послуги, зазначеної у статті 901 Цивільного кодексу України, може забезпечити правильне застосування норм матеріального права при вирішенні цього спору. Зміст предмета послуги за договором між сторонами складається як із власне професійних

юридичних дій виконавця, невіддільних від його особи, так і з позитивного для замовника ефекту від таких дій [7].

Окрім того, у постанові Верховного Суду України від 28.11.2011 №6-55цс11, якою відмовлено у задоволенні заяви, оскільки обставини, які стали підставою для перегляду справи, не підтвердилися, залишено чинними судові рішення попередніх інстанцій, якими суди відмовили в задоволенні позову про визнання недійсними умови договору про надання правової допомоги в частині виплати гонорару виключно за досягнення кінцевого результату. При цьому суди виходили із того, що в період дії договору адвокатами надавалася правова допомога банку (відповідачу) зі стягнення заборгованості з позичальників, що підтверджується відповідними звітами та не заперечується сторонами. Разом з тим, зазначено, що відповідно до принципу свободи договору, закріпленого в статті 627 Цивільного кодексу України, сторони добровільно уклали договір про надання послуг за плату та самостійно визначили її розмір і порядок розрахунків. Чинне законодавство не містить заборони на визначення розміру плати (гонорару) за надані послуги (правова допомога) у вигляді відсотків від досягнутого кінцевого результату (фактично стягнутої заборгованості). А тому посилання позивача на те, що договір не відповідає вимогам статей 203, 901, 903 Цивільного кодексу України, Закону України "Про адвокатуру", Правилам адвокатської етики, є безпідставними. Прикметно, що Верховний Суд України у своїй постанові також зазначив, що Правила адвокатської етики поширюються виключно на адвокатів і види їх професійної діяльності та не є актом цивільного законодавства в розумінні статті 4 Цивільного кодексу України [9].

Отже, оскільки законодавство України наразі чітко не регулює питання виплати "гонорару успіху", та за відсутності чітких правових підходів з даного питання у судовій практиці про стягнення судових витрат, передбачених договором про надання правничої допомоги у

вигляді бонусу, залежного від результатів розгляду справи складає виключну правову проблему.

Ухвалою Великої Палати Верховного Суду від 15 жовтня 2019 року по справі № 904/4507/18 встановлено, що обґрунтовуючи підстави передачі справи № 904/4507/18 до Великої Палати Верховного Суду, Касаційний господарський суд у складі Верховного Суду, зазначив про те, що суди попередніх інстанцій, відмовляючи в частині стягнення додаткової винагороди адвоката за досягнення позитивного рішення у справі у розмірі 5 000,00 грн, керувалися тим, що за своїм змістом і правовою природою така винагорода не є ціною договору (платою за надані послуги) у розумінні статей 632, 903 Цивільного кодексу України та статті 30 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», а є платою за сам результат, досягнення якого відповідно до умов договору не ставиться в залежність від фактично наданих послуг [10].

Аналогічна правова позиція була викладена у постановках Верховного Суду від 12 червня 2018 року у справі № 462/9002/14-ц, від 3 липня 2019 року у справі № 757/20995/15-ц, від 22 травня 2018 року у справі № 826/8107/16, від 10 липня 2019 року у справі № 912/2391/16 [11-14].

Разом з тим, у постанові Верховного Суду від 25 січня 2018 року у справі № 401/1466/15-ц застосовано децю інший правовий підхід, а саме: відмова сплатити винагороду, на яку при укладенні цього договору розраховував позивач, є істотним порушенням його умов. Отже, існує істотна різниця між тим, на що розраховував позивач (Адвокатська компанія), укладаючи цей договір, і тим, що в дійсності він отримав. Такі ж правові висновки викладені в постанові Верховного Суду України від 18 вересня 2013 року у справі № 6-75цс13 [15-16].

Серед іншого, Верховний Суд України у постанові від 28 листопада 2011 року у справі № 6-55цс11 висловив позицію про те, що чинне

законодавство не містить заборони на визначення розміру плати (гонорару) за надані послуги (правова допомога) у вигляді відсотків від досягнутого кінцевого результату (фактично стягнутої заборгованості), а тому посилення позивача на те, що договір не відповідає вимогам статей 203, 901, 903 Цивільного кодексу України, Закону України «Про адвокатуру», Правилам адвокатської етики, є безпідставними [17].

За приписами частини п'ятої статті 302 ГПК України суд, який розглядає справу в касаційному порядку у складі колегії або палати, має право передати справу на розгляд Великої Палати Верховного Суду, якщо дійде висновку, що справа містить виключну правову проблему і така передача необхідна для забезпечення розвитку права та формування єдиної правозастосовної практики [4].

Враховуючи вищенаведене, Велика Палата Верховного Суду дійшла висновку, що мотиви, наведені в ухвалі від 15 серпня 2019 року для передачі справи на її розгляд є обґрунтованими та призначила справу до розгляду на 10 березня 2020 року. Таким чином, наразі питання щодо формування оплати за надання адвокатських послуг залишається відкритим та потребує вирішення.

Література

1. Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» в редакції від 05.01.2017 № 5076-VI.
2. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод в редакції від 02.10.2013 № 995_004
3. Рішення у справі "East/West Alliance Limited" проти України", заява № 19336/04, п.269.
4. Господарський процесуальний кодекс України в редакції від 21.10.2019 № 1798-XII.

5. Додаткова постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного господарського суду від 06.03.2019 у справі № 922/1163/18.
6. Постанова Вищого господарського суду України від 15.11.2016 року по справі № 925/71/16.
7. Постанова Верховного Суду від 20.06.2019 по справі №640/8323/16-а.
8. Постанова Верховного Суду України від 08.04.2014 по справі №3-7гс14.
9. Постанова Верховного Суду України від 28.11.2011 по справі №6-55цс11.
10. Ухвала Великої Палати Верховного Суду від 15 жовтня 2019 року по справі № 904/4507/18.
11. Постанова Верховного Суду від 12 червня 2018 року у справі № 462/9002/14-ц.
12. Постанова Верховного Суду від 3 липня 2019 року у справі № 757/20995/15-ц.
13. Постанова Верховного Суду від 22 травня 2018 року у справі № 826/8107/16.
14. Постанова Верховного Суду від 10 липня 2019 року у справі № 912/2391/16.
15. Постанова Верховного Суду від 25 січня 2018 року у справі № 401/1466/15-ц.
16. Постанова Верховного Суду України від 18 вересня 2013 року у справі № 6-75цс13.
17. Постанова Верховного Суду від 28 листопада 2011 року у справі № 6-55цс11.